

УДК 334.716:332.155(477)

Л.І. Стешенко
Національний університет
харчових технологій

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ І ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Підприємства харчової промисловості є центральною ланкою продовольчого ланцюга, в рамках якого значною мірою формується інтегральна ефективність його функціонування.

В останні роки дослідженню проблем результативності і ефективності розвитку підприємств харчової промисловості в регіонах приділяється недостатня увага. А дані питання є надзвичайно актуальними. На матеріалах підприємств Волинського регіону узагальнено існуючі проблеми і обґрунтовано шляхи підвищення результативності та ефективності їх розвитку.

Ключові слова: результативність, ефективність, харчова промисловість, економічна ефективність, соціальна ефективність, екологічна ефективність, регіональна ефективність.

The food industry enterprises are the central link of food chain, in the frames of which the joined effectiveness of its functioning is formed. During recent years less attention is paid to the problem of the effectiveness and the efficiency of the development of food industry enterprises in the regions. And the given questions are of current interest. The existing problems are generalized and the ways of improvement of the effectiveness and the efficiency of their development are grounded on the materials of the enterprises of Volyn region.

Key words: effectiveness, efficiency, food industry, economic effectiveness, social effectiveness, ecological effectiveness, regional effectiveness.

Одним із важливих напрямів виходу з економічної кризи, в якій опинилося народне господарство України, є забезпечення прискореного розвитку пріоритетних секторів і галузей економіки, забезпечення докорінного підвищення ефективності їх функціонування на основі впровадження сучасних науково-технологічних інноваційних моделей їх розвитку.

Питання ефективності завжди були в центрі уваги багатьох наукових досліджень. Це пояснюється прямою залежністю рівня розвитку економіки від значень показників ефективності виробництва. Ефективність виробництва є найважливішою узагальнюючою характеристикою результативності суспільного виробництва, яка відображає відношення величини створених споживних благ до сукупних витрат суспільної праці.

За влучним визначенням М.В.Ніколаєва, «ефективність є однією з важливих категорій і в той же час ключовим поняттям господарської практики. У ній виражається сукупність найбільш загальних, істотних і стійких зв'язків і стосунків з приводу отриманих результатів господарської діяльності і вироблених в її ході витрат, втілюється узагальнений підсумок використання чинників виробництва, якості і плідності їх з'єднання [1].

На думку деяких економістів ефект може визначатися приростом національного доходу, чистого прибутку або продукції, зниженням собівартості продукції, робіт або послуг та іншим. Результатом соціального ефекту є покращення умов праці, збереження навколишнього середовища і здоров'я людини. Вони стверджують, що, оскільки ефект буває економічним і соціальним, то визначається економічна ефективність і соціальна ефективність [2].

Постановка завдання. Ефективність розвитку харчової промисловості, так само як і загальна ефективність виробництва, має різноманітні види прояву, кожен з яких характеризується своїм специфічним змістом, формами відображення та методичними прийомами кількісного виміру. З огляду на особливості харчової промисловості як галузі народного господарства, які полягають, перш за все, у високій матеріаломісткості та

виключній соціальній значущості її кінцевої продукції, основними видами ефективності розвитку харчової промисловості в залежності від отриманих ефектів (результатів) є економічна, соціальна і екологічна ефективність [3].

Результати. Економічна ефективність являє собою результативність господарської діяльності підприємств харчової промисловості, яка характеризується співвідношенням отриманого економічного ефекту (чистої, товарної, валової продукції, прибутку) до витрат факторів та ресурсів, які викликали цей результат [4].

Соціальний ефект від результатів підвищення ефективності розвитку харчової промисловості виявляється в поліпшенні здоров'я, підвищенні працездатності та тривалості життя населення, а також в рівні загального професійного розвитку працівників галузі, тощо. С точки зору суспільних інтересів соціальна ефективність розвитку харчової промисловості характеризує рівень задоволення потреб населення в продуктах харчування в кількісному і якісному відношенні, який може бути визначений шляхом порівняння фактичного рівня споживання продуктів харчування з науково обґрунтованими нормами за загальним обсягом споживання в кілокалоріях та в розрізі основних продуктів харчування.

Екологічна ефективність розвитку харчової промисловості характеризує спроможність галузі забезпечити раціональне використання та відтворення природно-ресурсного потенціалу, а також нормальне відтворення життєдіяльності і працездатності населення завдяки виробництву нешкідливих для здоров'я, екологічно чистих продуктів харчування і продуктів, які підвищують стійкість людського організму до негативних факторів навколишнього середовища. Рівень екологічної ефективності розвитку харчової промисловості зумовлюється техніко-економічними показниками підприємств, особливостями їх територіальної організації, характером діючих очисних споруд, специфікою технологічних процесів виробництва [5].

Регіональну ефективність розвитку харчової промисловості можна визначити як рівень доцільності і раціональності її розвитку в певних регіонах, який забезпечує повну і досконалу переробку сировинних ресурсів з максимальним виходом високоякісної кінцевої продукції при найменших виробничих видатках і мінімізації навантажень на природоресурсний потенціал і навколишнє природне середовище, а також задовольняє потреби населення в основних продуктах харчування місцевого виробництва [6].

Забезпечення сталого, ефективного, збалансованого і пропорційного розвитку харчової промисловості є одним з головних завдань державної економічної політики, реалізація якого виступає основною умовою не тільки задоволення потреб внутрішнього ринку в продовольчих товарах, але й за наявності відповідних можливостей — формування потужного їх експортного потенціалу.

Харчова промисловість є однією з пріоритетних галузей економіки і Волинського краю. П'яту частину промислової продукції області виготовляють підприємства з виробництва харчових продуктів та напоїв.

Луцький спиртогорілчаний комбінат, як одне з найстаріших підприємств м. Луцька є його візитною карткою, адже вважається одним з небагатьох у Західному регіоні України, який має повний технологічний цикл виробництва спирту і горілки.

Комбінат включений до переліку підприємств, що не підлягають приватизації та, зберігаючи державну власність, структурно входить до Державного концерну спиртової та лікеро-горілчаної промисловості (концерн «Укрспирт») і за обсягам виробництва горілки та горілчаних виробів займає провідні позиції серед аналогічних державних підприємств галузі.

Сьогодні комбінат виробляє спирт етиловий зерновий 3-х сортів якості (Вищої очистки, «Екстра», «Люкс»), які за висновками Центральної дегустаційної комісії спиртової та лікеро-горілчаної промисловості України постійно входять у трійку найкращих серед підприємств-виробників галузі.

Виробництво спирту здійснюється по безвідходній технології, що дозволяє додатково забезпечувати також і виробництво попутної продукції, зокрема, вуглекислоти, барди, а також ефірів та сивушного масла.

Кінцевим продуктом у виробничому циклі є горілка та горілчані вироби. Сьогодні комбінат виробляє більше 30 видів горілчаних виробів власної розробки. Вся продукція проходить багатоступеневу систему фільтрації, а якість ретельно контролюється на усіх стадіях виробництва.

Про високий рівень якості та конкурентоспроможності виробів свідчить і те, що продукція комбінату сертифікована Волинським державним підприємством «Волиньстандарт-метрологія», а також вагомим здобутком у 2004 році було впровадження системи управління якістю згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 9001-2001.

Аналізуючи основні техніко-економічні показники роботи комбінату за 2005—2009 рр, можна зробити висновок про те, що за даний період на результати роботи впливали різні об'єктивні та суб'єктивні фактори, які в ряді випадків мали як позитивний та і негативний вплив. Зокрема, відбувалося зростання обсягів виробництва продукції в 2005, 2006 роках, але з 2007 року цей показник пішов на спад. (рис. 1).

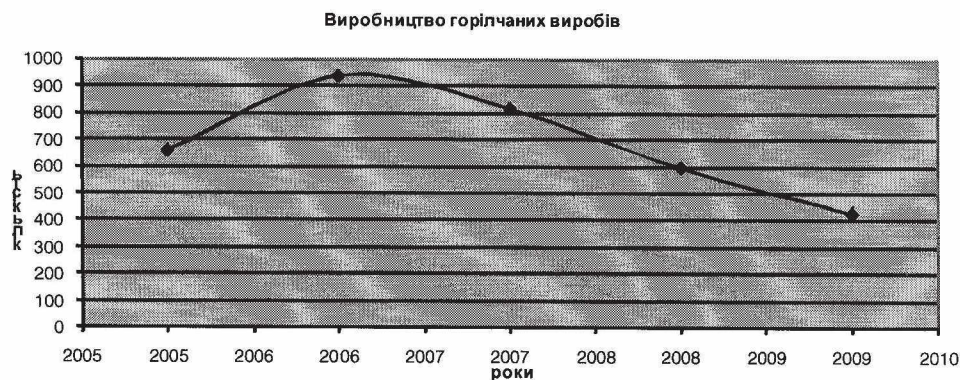

Рис.1. Обсяги виробництва горілчаних виробів

В той же час, спостерігалися коливання щодо виробництва спирту. У 2005 році було вироблено 282 тис. дал., у 2006 — 362 тис. дал., з 2007 року виробництво етилового спирту зменшується і в 2009 році становить — 208 тис. дал. Майже, аналогічна ситуація склалася і у виробництві вуглекислоти.

З 2005, зважаючи на негативну дію зовнішніх чинників, і зокрема, зростання цін на ринку зерна, відбувалося зростання собівартості спирту та горілки (таб.1)

Таблиця 1. Аналіз собівартості виробництва горілки та спирту на ДП Луцький СГК за 2005—2009 рр.

		2005	2006	2007	2008	2009	Темп росту 2005/2009, %
Номінальна виробнича собівартість 1 дал спирту	грн.	20,30	25,53	36,20	45,64	46,97	43,21
Повна собівартість 1 дал горілки	грн.	37,38	46,38	58,89	73,8	112,99	33,08

*складено і розраховано за даними статистичної звітності ДП Луцький спиртогорілчаний комбінат 2005—2009 рр.

В кінцевому підсумку це призвело до зниження фінансових результатів — чистий прибуток склав лише 648 тис.грн. у 2008 році (в 2007 р. — 794 тис.грн..). В 2009 році за рахунок впровадження нових технологій даний показник збільшився на 68,6%.

Економіка

Аналіз фінансових показників роботи ДП Луцький СГК за 2005—2009 рр. свідчить про щорічне зростання чистого доходу від реалізації продукції. Особливо ріст відбувся у 2006 році на 65,3% в порівнянні з 2005 роком, Збільшення чистого доходу від реалізації продукції, незважаючи на підвищення собівартості, дозволило значно підвищити валовий прибуток (табл.2).

Таблиця 2. Аналіз валового прибутку та чистого доходу на ДП Луцький СГК за 2005—2009 рр.

		2005	2006	2007	2008	2009	Темп росту 2005/2009, %
Валовий прибуток	тис. грн	9250	13591	15000	17698	25364	36,46
Чистий дохід від реалізації продукції	тис. грн	29231	45986	47734	48066	50057	58,39

*складено і розраховано за даними статистичної звітності ДП Луцький спиртогорілчаний комбінат 2005—2009 рр.

Таке покращення зумовило зростання чистого прибутку.

За рахунок покращення ситуації з розрахунками за послуги (дебіторська заборгованість у 2009 знизилась порівняно з 2008 роком з 18983 тис. грн. до 15048 тис. грн.), а також за рахунок залучення позикових коштів вдалося ліквідувати заборгованість підприємства за реструктуризованими податками минулих років (переважно акцизний збір).

Отже, проведений аналіз основних фінансових показників роботи підприємства дає змогу зробити висновок, що його робота протягом аналізованого періоду була нестабільною, особливо у 2005 році, коли чистий прибуток був на нижчому рівні ніж у 2006—2009 рр. та дещо зросла кредиторська заборгованість. Певною мірою це було пов'язано з мобілізацією грошових коштів на погашення реструктуризованої податкової заборгованості минулих років та нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції в ході конкурентної боротьби на горілчаному ринку.

Підтримання поточної платоспроможності вимагало залучення додаткових джерел поповнення оборотних коштів, що призвело до нарощення кредиторської заборгованості у 2007 році порівняно з попереднім роком. Відповідно і ефективність роботи у 2007 році була нижчою ніж у 2005 та 2006 рр. На майбутнє підприємству, щоб уникнути ситуації, що виникла у 2007 році, необхідно шукати не лише додаткові джерела поповнення коштів, але й зменшити витратність діяльності.

Перспективи покращення фінансового стану та результатів роботи комбінату обумовлюються подальшим використанням внутрішніх резервів зниження собівартості продукції (проводяться роботи по реконструкції спиртового виробництва), розширення збутової мережі за рахунок активізації маркетингової діяльності, покращення розрахунків з дебіторами та кредиторами, зваженої кредитної політики.

Достатня забезпеченість підприємства необхідними трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий рівень продуктивності праці має велике значення для збільшення обсягів продукції і підвищення ефективності виробництва. Частково, і від забезпеченості підприємства трудовими ресурсами і ефективного їх використання залежать обсяги і своєчасність виконання всіх робіт, ефективність використання обладнання, машин, механізмів і як результат обсяг виробництва продукції, її собівартість, прибуток і ряд інших економічних показників.

За рахунок модернізації та автоматизації виробництва, на комбінаті спостерігалось зменшення кількості працюючих, але з 2007 року цей показник є стабільним. В свою чергу позитивним у роботі підприємства є щорічне збільшення середньомісячної заробітної плати, яка у 2008 році складала 2175 грн., але в зв'язку з погіршенням економічної ситуації в 2009 році даний показник зменшився до 1971 грн.

Враховуючи те, що зменшення чисельності відбувалося в умовах постійного нарощення обсягів виробництва і реалізації продукції, а також покращення фінансових результатів роботи підприємства, то таку зміну можна вважати позитивною, адже підприємство за рахунок впровадження нових інноваційних технологій покращує умови праці робітників

Аналіз основних показників роботи підприємства свідчить про наявність позитивних тенденцій, що свідчить про можливість підприємства суттєво покращити результати роботи за умова підвищення ефективності управління виробничими ресурсами.

Висновки Ефективність розвитку підприємств харчової промисловості є складним багатозначним поняттям, основу якого складають економічний, соціальний та екологічний види ефективності. Головною проблемою розвитку підприємств в умовах мінливої економічної ситуації є відпрацювання механізмів її ефективного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Лігоненко Л.О.* Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємством//Актуальні проблеми економіки. — 2008. — №10 ст.208—216
2. *Березівський П.С., Онисько С.М., Садура О.Б.* Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств: ста, проблеми, перспективи.-Львів,2007.-167
3. *Основи економічної теорії: Посібник/* за ред. С.В.Мочерного. — К.: Академія, 2001. — 471.
4. *Салига С.Я., Салига К.С., Кирилова Л.І.* Теоретичні засади оцінки економічної ефективності господарської діяльності підприємств.-Запоріжжя,2007. — 52
5. *Андрійчук В.Г.* Економіка аграрних підприємств: Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероблене. / В. Г. Андрійчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
6. *Бойчик І.М.* Економіка підприємства. Навчальний посібник. — К.: Атіка, 2002. — 480
7. *Статистична звітність ДП Луцький спиртогорілчаний комбінат за 2005 — 2009 рр.*

Мостенська Т.Л. — mosten@usuft.kiev.ua

Надійшла до редколегії 15.04.2010 р.

*Стаття рекомендована до друку
д-ром екон. наук, проф. Крисановим Д.Ф.*